

SYSSELSÄTTNINGEN AV
INDUSTRIENS FÖRVALTNINGSPERSONAL
EFTER KRIGET

*Undersökning utförd av
Industriens utredningsinstitut*

Sysselsättningen av industriens förvaltningspersonal efter kriget.

Undersökningens syfte. Enligt en av statens arbetsmarknadskommission verkställd undersökning rörande industriens arbetskraftsförhållanden ¹/₉ 1939 —¹/₉ 1943¹ har förvaltningspersonalen vid industriföretagen under ifrågavarande 4-årsperiod ökat med 25 %/o. När orsakerna till denna utveckling diskuterats inom den statliga kommissionen för efterkrigsplanering ha farhågor yppats, att ökningen till stor del är av tillfällig art och att förvaltningspersonal i avsevärd omfattning kommer att avskedas, då de till militärtjänst inkallade återinträda i tjänst. Den inom industrien *sysselsatta* förvaltningspersonalen har nämligen ökat med endast 16 %/o, varför alltså den övriga ökningen av antalet anställda, 9 %/o, representeras av inkallade. Då det varit angeläget att få frågan om uppsägningsbehovet närmare klarlagd, har industriens utredningsinstitut gjort denna till föremål för en särskild undersökning.

Undersökningsmaterialet. Undersökningen utfördes bland annat av tidsökonomiska skäl i form av en representativundersökning, som berörde omkring en femtedel av de i arbetsmarknadskommissionens utredning ingående arbetsställena. Den sistnämnda omfattade samtliga arbetsställen med minst 50 anställda; beträffande mekaniska verkstäder utsträcktes den dock till att gälla arbetsställen med minst 10 anställda. Till ledning för urvalet vid institutets undersökning ställdes arbetsmarknadskommissionens primärmaterial till institutets förfogande. Blanketterna (= arbetsställena) grupperades branschvis och på undergrupper, och inom varje grupp ordnades de i storleksordning efter förvaltningspersonalens storlek år 1943. De arbetsställen, som skulle ingå i representativundersökningen, utvaldes därefter genom följande förfarande.

Först utsorterades samtliga arbetsställen med en förvaltningspersonal på minst 200 personer. Denna grupp omfattar 54 arbetsställen med 23 572 tjänstemän. Dessa, som i tabellerna rubricerats som *större arbetsställen*, ha i sin helhet inbegripits i institutets undersökning. Anledningen härtill är dels svårigheten att beträffande de relativt fåtaliga storföretagen erhålla ett representativt urval, dels den omständigheten, att dessa företag omfatta en så betydande del (cirka 30 %/o) av hela förvaltningspersonalen vid industrierna.

¹ SOU 1944: 7.

Bland *övriga arbetsställen* utvaldes vart femte att ingå i representativundersökningen. Kontroll gjordes för varje industrigrupp, att även förvaltningspersonalen kom att motsvara ungefär femtedelen av motsvarande rikssiffra.¹ I ett fåtal fall gjordes jämkningar i syfte att uppfylla detta villkor. I det sålunda erhållna delmaterialet utgallrades därefter arbetsställen med endast en eller två tjänstemän. Dessa arbetsställen kunde nämligen förutses ha ganska ringa betydelse i förevarande sammanhang. På detta sätt erhöles ett material på 423 arbetsställen med 10 414 tjänstemän vartill kom 80 mindre verkstäder med 474 tjänstemän. Det sammanlagda antalet av undersökningen berörda arbetsställen utgör därmed 557 så som framgår av nedanstående tablå. Utförligare siffror med gruppering på branscher återfinnas i *tab. 1*.

	Antal	Förvaltn.- personal	D:o i total- materialet
Större arbetsställen.....	54	23 572	23 572
Övriga arbetsställen med minst 50 anställda	423	10 414	52 439
Mek. verkstäder med mindre än 50 anställda ..	80	474	² 2 710
	Summa 557	34 460	78 721

Det representativa urvalet av arbetsställen omfattar sålunda 44 % av hela förvaltningspersonalen.

Såsom efterkontroll fördelades de utvalda arbetsställena länsvis, varvid det visade sig, att urvalet även ur regional synpunkt visade mycket god representativitet.

Den 20 april 1944 utsändes till de ovannämnda 557 arbetsställena ett frågeformulär av i *bil. 1* angivet utseende. I slutet av maj hade svar inkommit från inalles 500 arbetsställen. Deltagandet i rundfrågan utgör alltså i det närmaste 90 %, vilket får anses som ett mycket tillfredsställande resultat. Hur de erhållna svaren fördela sig på olika industrigrupper framgår av *tab. 2*.

Resultat. Såsom framgår av frågeformuläret avse de till företagen ställda frågorna dels förvaltningspersonalens storlek den 1 april 1944, dels uppskattningar av å ena sidan *uppsägningsbehovet vid den tidpunkt, då de inkallade återinträtt i arbete*, å andra sidan *nyrekryteringsbehovet under de tre närmaste åren efter fredsslutet*. Gruppering har genomgående gjorts med hänsyn till olika kategorier av anställda (teknisk personal, arbetsbefäl och kontorspersonal, med fördelning efter kön).

I *tab. 3* redovisas undersökningens huvudresultat för dels metallindustrin, dels övrig industri. En sammanfattning för hela industrien meddelas i *tab. A*.

I *tab. B* har uppsägnings- respektive nyrekryteringsbehovet uträknats i procent av antalet anställda. Därjämte har differensen mellan de båda procenttalen angivits. Denna differens kan nämligen betraktas som ett mått på nettouppsägningsbehovet, under förutsättning att den uppsagda arbetskraf-

¹ Sådan kontroll kunde dock ej genomföras beträffande de mindre verkstäderna.

² Uppskattad siffra.

Tab. A. Förvaltningspersonalens storlek den 1/4 1944 samt beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov efter kriget.

Kategori	Antal anställda den 1 april 1944			Beräknat uppsägningsbehov		Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Därav inkallade	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
<i>Större arbetsställen.</i>							
Teknisk personal	6 187	514	428	206	21	24	2
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	636	14	—	12	—	5	—
Verkmästare och förmän	3 121	77	85	60	—	16	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 580	107	310	35	2	5	2
Rutinpersonal	3 903	381	4 742	235	183	13	21
Summa	15 427	1 093	5 565	548	206	63	25
<i>Övriga arbetsställen.</i>							
Teknisk personal	1 383	136	100	22	—	42	3
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	431	18	1	3	—	21	—
Verkmästare och förmän	2 886	116	192	32	1	45	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 274	85	367	6	1	25	9
Rutinpersonal	1 513	118	2 037	44	55	41	58
Summa	7 487	473	2 697	107	57	174	70

¹ Därav 23 över pensionsåldern. — ² Därav 3 över pensionsåldern.

ten i mån av nyrekryteringsbehov vid andra industrier kan finna sysselsättning vid dessa.

Det framgår, att det råder en påtaglig skillnad mellan företag av olika storleksordning. Vid storföretagen föreligger nämligen det största uppsägningsbehovet och det minsta nyrekryteringsbehovet. Detta sammanhänger med att rustningsindustrierna företrädesvis ingå i denna grupp. Rustningsindustrierna förutse nämligen i allmänhet en nedgång i arbetsstyrkan efter kriget, ehuru någon säker bedömning av naturliga skäl ej kunnat ske. I ett par fall har framhållits, att utvecklingen är beroende av avtal med Kungl. Flygförvaltningen. Enär dessa avtal sträcka sig några år framåt i tiden, är någon arbetslöshetskris omedelbart efter fredsslutet dock ej att förutse. Framhållas må, att man vid en rustningsindustri anser sig genom övergång till civilproduktion kunna bibehålla och t. o. m. utöka den nuvarande personalen.

Vid storföretagen som helhet föreligger ett beräknat nettouppsägningsbehov på cirka 3 %. Svårast drabbad synes rutinpersonalen väntas bli. Även den tekniska personalen uppvisar jämförelsevis hög siffra.

Vid övriga företag överväger som regel nyrekryteringsbehovet över upp-

Tab. B. Beräknat uppsägningsbehov och nyrekryteringsbehov i procent av hela förvaltningspersonalen.

K a t e g o r i	M ä n			K v i n n o r		
	Uppsäg- ningar %	Nyrek- rytering %	Diff.	Uppsäg- ningar %	Nyrek- rytering %	Diff.
<i>Större arbetsställen</i>						
Teknisk personal	3.3	0.4	2.9	4.9	0.5	4.4
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	1.9	0.8	1.1	—	—	—
Verkmästare och förmän	1.9	0.5	1.4	—	—	—
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	2.2	0.3	1.9	0.6	0.6	—
Rutinpersonal	6.0	0.3	5.7	3.9	0.4	3.5
Samtliga	3.6	0.4	3.2	3.7	0.4	3.3
<i>Övriga arbetsställen</i>						
Teknisk personal	1.6	3.0	— 1.4	—	3.0	— 3.0
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	0.7	4.9	— 4.2	—	—	—
Verkmästare och förmän	1.1	1.6	— 0.5	0.5	—	0.5
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	0.5	2.0	— 1.5	0.3	2.5	— 2.2
Rutinpersonal	2.9	2.7	0.2	2.7	2.8	— 0.1
Samtliga	1.4	2.3	— 0.9	2.1	2.6	— 0.5

sägningsbehovet. Detta innebär alltså för denna grupp som helhet en utökning av personalen i stället för en minskning.

Vad de särskilda branscherna beträffar framgår det av tab. 3, att uppsägningsbehovet nästan uteslutande hänför sig till metallindustrin.

Redovisningen av större och mindre företag var för sig har skett huvudsakligen med hänsyn till deras olika representation i undersökningen. Då man för industrien som helhet önskar göra en uppskattning av det väntade antalet uppsägningar respektive nyrekryteringar har man att utgå från tab. A och använda sig av uppgifterna beträffande förvaltningspersonalens storlek i å ena sidan arbetsmarknadscommissionens totalmaterial och å andra sidan den del därav, som ingår i de vid institutets representativundersökning erhållna svaren. På detta sätt har *tab. C* erhållits.¹

¹ Beräkningssättet framgår av följande tablå:

	Förvaltningspersonal den 1. 9. 1943			
	Enl. AK:s ut- redning	Därav i institutets undersökning		Kvot
Större arbetsställen	23 572	21 113		1.12
Övriga »	55 149	9 726		5.67

Tab. C har erhållits genom att multiplicera de i tab. A angivna siffrorna med ovanstående kvoter för respektive grupper av arbetsställen. Dessa kvoter äro visserligen ej fullt exakta uttryck för representativiteten, enär några företag besvarat formuläret för även andra än det avsedda arbetsstället, men denna omständighet har endast ringa betydelse.

Tab. C. Beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov för hela landets industri.
Avser samtliga arbetsställen med minst 50 anställda (arbetare och tjänstemän) jämte mekaniska verkstäder med minst 10 anställda.

Kategori	M ä n			K v i n n o r		
	Uppsägningar	Nyrekrytering	Diff.	Uppsägningar	Nyrekrytering	Diff.
Teknisk personal	356	265	91	24	19	5
Arbetsbefäl:						
Ingenjörer	30	125	- 95	—	—	—
Verkmästare och förmän	248	273	- 25	6	—	6
Kontorspersonal:						
Kvalificerad personal	73	148	- 75	8	53	- 45
Rutinpersonal	512	247	265	517	353	164
Summa	1 219	1 058		555	425	

Vad den tekniska personalen beträffar är nyrekryteringsbehovet av ungefär samma storleksordning som uppsägningsbehovet, och nettoantalet beräknade uppsägningar uppgår därmed till ej fullt ett hundratal. Beträffande arbetsbefälet är nyrekryteringsbehovet större än uppsägningsbehovet, och någon arbetslöshet synes därför ej behöva drabba den nuvarande personalen. Detsamma gäller den kvalificerade kontorspersonalen, under det att för rutinpersonalen beräknats ett nettouppsägningsbehov på cirka 260 män och 160 kvinnor.

Vid bedömandet av tab. C är dock att märka, att uppsägningarna torde bli aktuella i nära anslutning till fredsslutet, under det nyrekryteringen avser de tre närmaste åren efter detsamma. Man har därför anledning räkna med en *temporär* arbetslöshet av något större omfattning än den ovan uppgivna.

Till sist må framhållas, att företagens uppskattningar av naturliga skäl i åtskilliga fall äro synnerligen osäkra. Detta gäller förutom rustningsindustrierna framför allt exportindustrierna. De sistnämnda bygga sina uppskattningar i allmänhet på förutsättningen, att exporten kan återupptagas i normal omfattning. Hemmamarknadsindustrier, som äro beroende av råvaruimport (t. ex. gummi), ha på liknande sätt bedömt utvecklingen med utgångspunkt från obehindrad råvaruförsörjning.

Gösta Ahlberg.

Tab. 1. Plan för representativundersökningen.

Industrigrupp	Större arbetsställen		Övriga arbetsställen					
	Antal arbetsställen	Förvaltn.-personal	Antal arbetsställen			Förvaltningspersonal		
			AK ¹ 5	Utvalda	D:o efter utgallr. ²	AK ¹ 5	Utvalda	D:o efter utgallr. ²
Malmbrytning och metallindustri ³	40	19 084	151·0	151	138	4 256·6	4 319	4 302
Jord- och stenindustri	1	209	39·6	40	30	401·2	384	370
Träindustri	—	—	49·6	50	44	541·6	510	501
Pappers- och grafisk industri ...	4	1 472	49·0	49	48	1 387·4	1 394	1 392
Livsmedelsindustri	3	865	47·8	48	45	1 027·2	1 021	1 017
Textil- och beklädnadsindustri ..	3	756	79·2	79	76	1 779·4	1 742	1 737
Läder-, hår- och gummivarui- ndustri	2	862	26·6	27	25	447·2	478	474
Kemisk-teknisk industri	1	324	18·0	18	17	647·2	621	621
Summa	54	23 572	460·8	462	423	10 487·8	10 469	10 414
Mindre verkstäder	—	—	129·6	130	80	.	543	474

¹ En femtedel av motsvarande antal enligt arbetsmarknadskommissionens utredning. — ² Utgallring av arbetsställen med förvaltningspersonal på högst 2 anställda. — ³ Exkl. mindre verkstäder.

Tab. 2. Representativundersökningens omfattning.

Tabellen visar i vilken utsträckning svar erhållits från de tillfrågade arbetsställena. De motsvarande siffrorna för förvaltningspersonalen ha hämtats från arbetsmarknadskommissionens primärmaterial och avse den 1/6 1943.

Industrigrupp	Större arbetsställen				Övriga arbetsställen			
	Antal		Förvaltn.-pers.		Antal		Förvaltn.-pers.	
	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar	Tillfr.	Svar
Malmbrytning och metallindustri	40	35	19 084	17 475	138	123	4 302	3 679
Jord- och stenindustri	1	1	209	209	30	30	370	370
Träindustri	—	—	—	—	44	41	501	469
Pappers- och grafisk industri ...	4	3	1 472	981	48	46	1 392	1 346
Livsmedelsindustri	3	2	865	506	45	40	1 017	963
Textil- och beklädnadsindustri ..	3	3	756	756	76	68	1 737	1 443
Läder-, hår- och gummivarui- ndustri	2	2	862	862	25	25	474	474
Kemisk-teknisk industri	1	1	324	324	17	14	621	575
Summa	54	47	23 572	21 113	423	387	10 414	9 319
Mindre verkstäder	—	—	—	—	80	66	474	407

Tab. 3. Förvaltningspersonalens storlek den 1/4 1944 samt beräknat uppsägnings- och nyrekryteringsbehov efter kriget.

Kategori	Antal anställda den 1 april 1944			Beräknat uppsägningsbehov		Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Därav inkallade	Kv.	Män	Kv.	Män	Kv.
Större arbetsställen.							
<i>a. Malmbrytning och metallindustri.</i>							
Teknisk personal	5 796	482	375	205	20	24	2
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	501	6	—	12	—	5	—
Verkmästare och förmän ..	2 452	36	6	60	—	16	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	1 289	76	179	35	2	5	2
Rutinpersonal	3 420	335	3 617	230	170	13	21
Summa	13 458	935	4 177	542	192	63	25
<i>b. Annan industri.</i>							
Teknisk personal	391	32	53	1	1	—	—
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	135	8	—	—	—	—	—
Verkmästare och förmän ..	669	41	79	—	—	—	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	291	31	131	—	—	—	—
Rutinpersonal	483	46	1 125	5	13	—	—
Summa	1 969	158	1 388	6	14	—	—
Övriga arbetsställen.							
<i>a. Malmbrytning och metallindustri.</i>							
Teknisk personal	751	75	31	18	—	24	—
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	172	6	—	1	—	9	—
Verkmästare och förmän ..	882	32	9	17	—	20	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	452	43	122	5	1	14	5
Rutinpersonal	619	62	719	38	24	26	25
Summa	2 876	218	881	79	25	93	30
<i>b. Annan industri.</i>							
Teknisk personal	632	61	69	4	—	18	3
Arbetsbefäl:							
Ingenjörer	259	12	1	2	—	12	—
Verkmästare och förmän ..	2 004	84	183	15	1	25	—
Kontorspersonal:							
Kvalificerad personal	822	42	245	1	—	11	4
Rutinpersonal	894	56	1 318	6	31	15	33
Summa	4 611	255	1 816	28	32	81	40

INDUSTRIENS UTREDNINGSSINSTITUT
Stockholm 16, Tel. 23 57 90

Konfidentiellt

Bilaga 1.

Insändes i 1 ex. till Industriens Utredningsinstitut
snarast möjligt och senast
den 5 maj 1944.

Uppgifter angående förvaltningspersonalen inom industrien.

Företagets namn:

Uppgifterna avse arbetsställe i:

1. Antalet anställda den 1 april 1944.

Kategori	Män	Därav inkallade	Kvinnor
Teknisk personal ¹
Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter
Verkmästare och förmän.....
Kontorspersonal: Kvalificerad personal ²
Rutinpersonal ³
Summa

2. Uppsägningsbehov.

Räknar Ni med att efter kriget och sedan de inkallade återinträtt i arbete behöva uppsäga någon del av Eder förvaltningspersonal?.....

(ja, nej)

Om svaret är ja, ifyll nedanstående tablå:

Kategori	Beräknat antal uppsägningar		
	Män	Därav över pensions-åldern	Kvinnor
Teknisk personal.....
Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter
Verkmästare och förmän.....
Kontorspersonal: Kvalificerad personal.....
Rutinpersonal.....
Summa

Närmare upplysningar kunna lämpligen meddelas i form av noter till de i tabellen angivna siffrorna:

¹ Ingenjörer (andra än arbetsledare), konstruktörer, ritare, kemister, arbets- och tidsstudiemän m. fl.

² Kontorschefer, kamrerare, kassörer, bokförare m. fl.

³ Kontorister, stenografer, maskinskriverskor m. fl.

3. *Rekryteringsbehov.*

Räknar Ni med att efter krigets slut och sedan de inkallade återinträtt i arbete likväl behöva *utöka* Eder förvaltningspersonal¹?.....
(ja, nej)

Om svaret är ja, ifyll nedanstående tablå:

K a t e g o r i	Beräknat behov av nyrekrytering	
	Män	Kvinnor
<i>Teknisk personal</i>		
<i>Arbetsbefäl: Ingenjörer med arbetsledaruppgifter</i>		
Vermästare och förmän		
<i>Kontorspersonal: Kvalificerad personal</i>		
Rutinpersonal		
Summa		

Väntar Ni, att några svårigheter kunna uppstå att fylla det sålunda uppskattade nyrekryteringsbehovet?.....
(ja, nej)

Om svaret är ja, för vilken kategori?

Är orsaken brist på utbildad arbetskraft?

Annor orsak (preciseras):

4. *Särskilda upplysningar:*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

..... den 1944.

.....

¹ Bedömningen bör om möjligt avse de tre närmaste åren efter fredsslutet.